

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות

הערכת קהילות קרו שח"ף

קרן דביר, אודליה אוחיון ושירה זיוון

ספטמבר 2012

מסמך זה הוא רכושם הבלעדי של מכון סאלד ושל קרן שח"ף. אין להשתמש בחומר המוצג בו מעבר לנדרש בעניין.
© כל הזכויות שמורות

תקציר המחקר

1. קרן שח"ף: חזון, ומטרות¹

קרן שח"ף (שותפות חברתית פעילה) הינה קרן השקעות חברתית, משותפת לקבוצת קרנות פרטיות ופילנתרופים בארץ ובחו"ל. לפי הגדרה הקרן קהילות הצעירים המשימתיות הן מודל של התיישבות קבע חברתית, המוקמת על ידי קבוצה של צעירים באזור פריפריה גיאוגרפית בישראל.

הקרן פועלת בשיתוף פעולה עם תומכים מהמגזר הציבורי והממשלתי. קרן שח"ף מהווה גוף תומך ויוזם לקהילות שח"ף, המובילות לשינוי חברתי וחינוכי ארוך טווח ומהוות מודל לערכים קהילתיים בחברה בישראל. מטרות הקרן הן:

- יצירת בסיס כלכלי, באמצעות שותפויות ארוכת טווח בין קרנות ופילנתרופים בארץ ובעולם, שיאפשר פיתוח וקידום תנועה ארצית של קהילות צעירים משימתיות,
  - תמיכה ועידוד בפיתוח רשת קהילות, שתהווה תנועת התיישבות קבע של קהילות שח"ף, המייצגות את כל מגזרי האוכלוסייה בישראל והמחוללות שינוי חברתי בר קיימא בפריפריה הגיאוגרפית, בשיתוף האוכלוסייה המקומית.
- תחומי התמיכה העיקריים של הקרן:
- חיזוק תשתיות קהילתיות של הקבוצות (ארגוניות וחברתיות)
  - סיוע בייזום קהילות חדשות
  - קידום פרויקטים בתחומים חברתיים וחינוכיים, שינוהלו ויבוצעו ע"י הקהילות
  - קידום רשת משותפת של קהילות שח"ף ובהתארגנויות בין קהילתיות
  - חיזוק תהליכי ההתמקצעות של חברי הקהילות וקידום מקצועי של תחומי העשייה

2. רקע תאורטי: על קהילה וקהילתיות

תופעת קהילות הייעוד הולכת וצוברת תאוצה בישראל ומחוצה לה – יותר ויותר אנשים צעירים חשים צורך לפעול בתוך קהילה, בתוך השכונה ובתוך היישוב, מתוך התפיסה כי תיקון עולם צריך להיעשות תוך כינון של חיי היומיום בפריפריה החברתית והגיאוגרפית (אברהמי ומנור 2006).

בהמשגה העכשווית של קהילות, מקובל לזהות שני סוגי קהילות עיקריים (Black and Hughes 2001a, 2001b):

א. קהילות מקום (Communities of Location) – הגדרה זו מתייחסת לקהילה כגוף בעל זהות של מקום פיזי, גאוגרפי. משום כך קהילות מוגדרות בפריזמה זו בדרך כלל על ידי גבולות פיזיים, המפרידים בין קבוצת אנשים אחת לרעותה. הראיה המקובלת את הסוג הזה של הקהילה מציבה את קיומה של הקהילה כפועל יוצא של החיים במקום מסוים.

ב. קהילות עניין או קהילות ייעוד (Intentional Communities, Communities of Interest) – קהילות שאינן מוגדרות ככתובת מגורים, כי אם כקבוצת אינטרס או כקבוצה פונקציונאלית. הראיה המקובלת במקרה זה מדגישה את הכוונה מאחורי הקמת הקהילה והחברות בה. קהילות הייעוד ייחודיות בכך שלמרות שהקמתן מכוונת מטרה הרי שמערכות היחסים שבבסיסן מקיפות את כל תחומי החיים ומייצרות אורח חיים משותף.

¹ מעובד מתוך אתר הקרן <http://www.shahaff.com/%D7%90%D7%95%D7%93%D7%95%D7%AA>

על אף שקהילתנות (Communitarianism), הן כאורך חיים הן כתפיסת עולם, אינה המצאה ישראלית כלל ועיקר, סוגיית הקהילות בישראל ייחודית בהשוואה לכלל העולם מכמה סיבות. ראשית, כפי שעולה מן ההיסטוריה היהודית-ישראלית וכפי שהעלו רבים מנציגי הקהילות במחקר, הקהילות המודרניות מהוות המשך לחיים הקהילתיים שאפיינו את היהודים בתפוצות. נציגי הקהילות הסבירו כי הם רואים בקהילתנות כמגלמת ערכים אותן מבקשות הקהילות המודרניות לאמץ – ערבות חברתית, כינוס והתקהלות סביב חגי ומועדי השנה, לימוד וצמיחה. שנית, מנייתוח הספרות העוסקת בתחום הקהילות בעולם ניכרים כמה הבדלים מרכזיים בין קהילות העולם לקהילות ישראל:

- **רמת הערכים המכוננים את הקהילה**: בעולם מדובר לרוב בצרכים פנימיים של הפרט, כגון התחזקות דתית או אידיאולוגית (לדוגמה, אורך חיים טבעוני) ורצון בתמיכה ולכידות. לעומת זאת בישראל, המחקר הנוכחי הבחין בשלוש רמות של מטרות - הרמה החברתית לאומית, הרמה הקהילתית והרמה האישית, כאשר הרמה המשותפת לכלל הקהילות היא החברתית לאומית.
- **התייחסות לזרם המרכזי**: בעוד שקהילות העולם מבטאות ניסיון לחיים משותפים ואלטרנטיביים לזרם המרכזי בחברה (Poldervaart, 2001), הן מן הספרות והן מן המחקר הנוכחי עולה כי הקהילות בישראל, על אף שברובן מושמעת ביקורת כלפי הזרם המרכזי, אינן בוחרות בחיי פרישה מן החברה הסובבת, להיפך, בקהילות אלו קיימת מעורבות מכוונת עם החברה הסובבת מבחינה חברתית כלכלית ופוליטית (אברהמי ומנור, 2006).
- **מיקומן הגיאוגרפי של הקהילות**: בעולם, רוב קהילות הייעוד ממוקמות באזורים כפריים, לעומת זאת בארץ, על אף שבעבר הייתה בולטות לקהילות שיתופיות כפריות, כיום רוב מן הקהילות ממוקמות באזורים עירוניים בפריפריה הגיאוגרפית-חברתית.

מכל אלו עולה כי הקהילות בישראל ייחודיות בעצם היותן מעורבות בקהילה הסובבת ופונות בפעולתן בעיקר כלפי חוץ, מתוך תפיסה משימתית של מעורבות חברתית ועשייה. הקהילות הישראליות כארגונים חברתיים מרשתים (Bridging), המכוונים כלפי חוץ ופועלים לעומת קהילות עולמיות המתאפיינות יותר כארגונים מלכדים (Bonding) (Putnam 2000).

3. המחקר הנוכחי:

לבקשת קרן ש"ף, ערך מכון סאלד מחקר שמטרתו הערכה ותיאור נרחב של הקהילות המקושרות לקרן.

למחקר הנוכחי הוצבו כמה מטרות:

1. בחינת תופעת קהילות הצעירים המשימתיות כתופעה ייחודית בהשוואה לקהילות בעולם.
2. יצירת מודל מחקרי לבחינת מאפייני קהילות צעירים משימתיות
3. בחינת סוגי קהילות הצעירים המשימתיות השונות (יצירת טיפולוגיה).
4. בחינת פעילות הקהילות ותוצאותיהן לגבי החברה הסובבת.

4. מהלך המחקר:

השלב הראשון של המחקר כלל מחקר גישוש שבמסגרתו נערך סיור מודרך על ידי נציגי קרן ש"ף בשלוש קהילות לדוגמה. בשלב זה נערכו ראיונות עם נציגי קהילות (חברי קהילות מרכזיים, רכזי קהילות ובעלי תפקידים שונים

